

# 2021–2027 m. ES fondų investicijų laikotarpio kultūros skaitmeninimo srities prioritetų strateginis vertinimas

Galutinės ataskaitos santrauka

Skirta: LR Kultūros ministerija

Vilnius, 2023



Kuriame  
Lietuvos ateitį  
2014–2020 metų  
Europos Sąjungos  
fondų investicijų  
veiksmų programa

## Santrauka

Siekiant pasirengti naujam 2021–2027 m. finansavimo laikotarpiui, buvo atliktas vertinimas, kurio tikslas – įvertinti ES fondų ir kitų finansinių šaltinių investicijų į kultūros srities išteklių skaitmeninimą poveikį teikiamų kultūros paslaugų apimtims ir kokybei. Vertinimo metu gautos išvados sudarys prielaidas efektyvesniam intervencijų planavimui ir atlieps visuomenės poreikius visų kultūros skaitmeninių išteklių atžvilgiu bei jų realizacijai parenkant ir pritaikant reikalingus technologinius sprendinius bei maksimaliai panaudojant esamus resursus. Tai leis pasiruošti 2021–2027 m. Europos Sąjungos (toliau – ES) fondų programavimo laikotarpiui, įvertinant ES fondų ir kitų investicijų poreikį kultūros srities informacinių sistemų, skaitmeninių paslaugų ir produktų plėtros bei efektyvinimo srityje.

Vertinimą sudarytas iš 4 tematinų dalių:

- 2014–2020 m. laikotarpio investicijų poveikio vertinimas;
- užsienio patirties analizė ir bendradarbiavimo galimybės;
- kultūros turinio poreikis (paklausa), apimtys ir reikalingos investicijos;
- rekomendacijos.

Siekiant įgyvendinti Vertinimo tikslą, visiems 16-ai vertinimo klausimų iškeltos hipotezės, šias hipotezes atliekant vertinimą buvo siekiama patvirtinti arba paneigti. Vertinimo 1 skyriuje pristatoma vertinimo metodai bei metodų derinimas pagal tematinės dalis. Vertinimo 2 skyriuje nustatomas 2014–2020 m. laikotarpio ES ir kitų valstybės investicijų kultūros skaitmeninimo srityje poveikis, poveikio apimtis, skirtingų investicijų poveikio skirtumai. Vertinimo 3 skyriuje atliekama atrinktų užsienio šalių – Danijos, Lenkijos, Nyderlandų – kultūros skaitmeninimo srities gerųjų praktikų analizė, ypatingą dėmesį skiriant turinio sklaidos gerosioms praktikoms. Pagrindus gerųjų praktikų tinkamumą Lietuvos kultūros skaitmeninimo srities iššūkių sprendimui, nustatytos gerosios praktikos yra naudojamos formuluojant ir grindžiant Vertinimo rekomendacijas. Vertinimo 4 ir 5 skyriuose analizuojami Lietuvos kultūros įtaigų pasiekimai ir iššūkiai vykdant skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio (toliau – SSKT) plėtrą, atnaujinimą, sklaidą ir saugojimą bei bendradarbiavimą su unifikuotais portalais<sup>1</sup> (nustatomos problemos, kurios yra pirmiausiai susijusios su finansavimo, specifinių kompetencijų (pirmiausiai – sklaidos srityje) trūkumu). Vertinimo 6 skyriuje pateikiamos nacionalinės Vartotojų apklausos ir su tikslinių profesinių grupių atstovais ir ekspertais atliktų grupinių diskusijų analizės – nustatomi vartotojų įpročiai, poreikiai ir lūkesčiai. Vertinimo 7 skyriuje formuluojamos gairės (rekomendacijos ir reikalingos investicijos) 2021–2027 m. finansavimo laikotarpiui – gairių rekomendacijos remiasi atsakymais į Vertinimo klausimus.

Atliekant 2014–2020 m. ES fondų ir kitų investicijų vertinimą, nustatyta, kad poveikis kultūros atvirumui ir prieinamumui pasireiškė trimis būdais: a) remiant SSKT kūrimo veiklą; b) kuriant ir modernizuojant skaitmeninio kultūros paveldo platformas (toliau – SKPP); c) remiant kultūros ir kūrybinių industrijų (toliau – KKI) sektoriaus ir meno atstovų veiklą. Atitinkamai, poveikis pasireiškė a) per didesnį SSKT kiekį; b) didesnį SKPP lankytojų kiekį; c) kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriaus ir meno atstovų padidėjusias galimybes kurti ir skleisti SSKT.

Vertinimo apimtyje analizuojamos Veiksmų programos (toliau – VP) priemonės ir Kultūros rėmimo fondo (toliau – KRF) programos:

- 02.3.1-CPVA-V-526 „Kultūros turinio skaitmeninimas ir sklaida“;
- 13.1.1-LVPA-K-309 „Paskatos gerinti kultūros ir kūrybinių industrijų įmonių infrastruktūrą“;
- 13.1.1-LVPA-K-310 „Paskatos kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriui kurti konkurencingus kultūros produktus“;
- KRF01 „Kultūros ir meno organizacijų naujų produktų ir (ar) paslaugų kūrimas“;
- KRF02 „Skaitmeninių kultūros objektų sklaida“

<sup>1</sup> Vertinimo apimtyje laikoma, kad unifikuotas portalas – tai vieninga suskaitmeninto ir skaitmeninio kultūros turinio sklaidos sistema, apjungianti skirtingų valstybių suskaitmenintą ir skaitmeninį kultūros turinį. Pirmiausiai nagrinėjami tokie portalai kaip Europeana, Archives Portal Europe.

- KRF03 „Atminties institucijos“
- KRF04 „Kūrybinė veikla ir autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga: autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga“
- KRF05 „Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga“
- KRF06 „Meno kūrėjų organizacijų strateginių programų įgyvendinimas“

Visi analizuojamų priemonių produkto rodikliai bus / yra pasiekti. Tačiau nustatyta, kad ne visi rezultato rodikliai buvo pasiekti. Vienintelis rezultato rodiklis, kurio reikšmė buvo pasiekta ir viršyta – tai VP rezultato rodiklis „Gyventojų, kurie naudojami elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis, dalis“. Kitų rodiklių reikšmės nebuvo pasiektos. VP rezultato rodiklio „Kultūros sektoriaus sukuriama pridėtinės vertės dalis, palyginti su visa sukuriama verte“ siektinos reikšmės pasiekimas – neigiamas (buvo nutolta, o ne priartėta prie siektinos reikšmės), KRF rezultato rodiklių siektinos reikšmės pasiekimas sudarė 98 ir 75 proc. Bendras nustatytas poveikis – sukurta bent 207 tūkst. SSKT objektų ir virš 3,9 mln. SSKT peržiūrų. Pažymėtina, kad dėl duomenų apribojimų, nustatyta tik dalis poveikio, todėl tikrasis poveikis didesnis. Rezultatų rodiklių nepasiekimą galima paaiškinti išoriniais veiksniais arba tobulintinu rodiklių planavimu. Pavyzdžiui, rodiklio „Kultūros sektoriaus sukuriama pridėtinės vertės dalis, palyginti su visa sukuriama verte“ pasiekimas didesne dalimi priklauso nuo Lietuvos ekonomikos makro procesų, o daug didesnę įtaką jam daro kituose ekonomikos sektoriuose vykstantys procesai. KRF rezultato rodikliai vertina tik pirmųjų kalendorinių metų peržiūrų skaičių, nors pilnas rezultatas pasireiškia ir vėliau.

Vertinant skirtingų priemonių / programų indėlį į bendrą poveikį, nustatyta, kad didžiausią poveikį kultūros turinio atvirumui ir prieinamumui padarė VP priemonė Nr. 02.3.1-CPVA-V-526, sukūrusi 207 tūkst. vnt. SSKT objektų (10,1 proc. palyginus su 2022 m. lygiu), ir pritraukusi papildomai 2,96 mln. turinio peržiūrų vienetų pirmaisiais metais po projektų įgyvendinimo (17 proc. palyginus su 2022 m. kiekiu). KRF lėmė bent 5 proc. didesnes turinio peržiūras pirmaisiais metais po projektų įgyvendinimo (0,95 mln. peržiūrų, kas sudaro 5 proc., palyginus su 2022 m. peržiūrų kiekiu), t. y. sukurto turinio peržiūrų skaičius pirmaisiais metais po projektų įgyvendinimo ekvivalentišką 5 proc. nuo visų SSKT peržiūrų 2022 m.

Vertinimo metu nustatyta, kad programavimo laikotarpiu projektų vykdytojai susidūrė su dviem pagrindiniais trikdžiais – COVID-19 pandemijos sukelta krize ir iššūkiais kuriant IT sistemas (rangovų vėlavimai, poreikis suderinti techninius skirtingų sistemų sprendimus). Nors dėl šių trikdžių veiklos vėlavo – jos buvo įgyvendintos.

Siekiant apžvelgti užsienio šalių kultūros išteklių skaitmeninimo gerąsias praktikas, atlikta užsienio šalių (Nyderlandų, Lenkijos ir Danijos) analizė, remiantis interviu programa su užsienio šalių atstovais ir antriniais šaltiniais.

**1. ORIENTACIJA Į VARTOTOJĄ.** Visose analizuotose valstybėse iškeltas prioritetas siekti didesnės SSKT sklaidos ir panaudojimo. Pavyzdžiui, Nyderlanduose kultūros įstaigų skaitmeninės kultūros tinklas kuriamas centralizuojant tokias funkcijas – SSKT sklaidos, rinkodaros, vartotojų tyrimų. Orientacija į vartotoją reiškia, kad yra siekiama atliepti vartotojų poreikius pateikiant jiems aktualų ir įdomų turinį, jiems patogiose platformose. Turinys turėtų būti įtraukus tiek savo forma, tiek esme tai reiškia, kad atrenkamas turinys turi būti atliepiantis aktualijas / tendencijas ir pateikiamas tokiose platformose kaip socialiniai tinklai, pasitelkiant pasakojimo būdą (ang. *storytelling*). Kalbant apie konkrečias grupes, Danijoje išskiriama sklaida tikslinėms profesionalų grupėms (tai profesijos, susijusios su menu, arba profesijos, kurių atstovai reguliariai naudoja SSKT savo darbinėje veikloje. Pavyzdžiui, architektai, meno tyrėjai, švietimo sistemos atstovai, su menu susijusių studijų studentai) ir plačiai visuomenei. Su išvardintomis tikslinėmis profesionalų grupėmis stengiamasi dirbti betarpiškai, organizuojant integruotus mokymus arba dirbtuves, priimant studentus atlikti praktiką. Prie plačiosios visuomenės poreikių yra prisitaikoma skleidžiant specialiai atrinktą SSKT socialiniuose tinkluose. Be to, labai svarbus tokio turinio prieinamumas ir atrandamumas, kurio dėka vartotojai turinį atranda daug paprasčiau. Užsienio šalys investuoja į vartotojui patogias ir lengvai pasiekiamas bei vieningas platformas, kuriose galima rasti visą reikiamą informaciją arba nukreipiančias nuorodas.

**2. SOCIALINIŲ TINKLŲ PANAUDOJIMAS SSKT SKLAIDAI.** Kultūros įstaigos savo valdomą SSKT viešina socialiniuose tinkluose, o turinys parengiamas sistemingai, siekiant atliepti socialinių tinklų vartotojų poreikius. Socialiniai tinklai yra vienas iš pagrindinių skaitmeninio kultūros turinio vartojimo platformų, o tai patvirtina ir atliktas Lietuvos vartotojų tyrimas.













**3. TURINIO PRITAIKYMAS ŽMONĖMS SU NEGALIA.** Kuriant SSKT portalus ir ruošiant SSKT taikomi universalūs dizaino standartai, užtikrinant, kad SSKT būtų prieinamas visiems žmonėms, taip pat ir žmonėms su specialiaisiais poreikiais. Pavyzdžiui, Lenkijoje kuriant naują vieną SSKT portalą yra taikomas WCAG 2.0 standartas.

**4. MOKYMAI, DIRBTUVĖS TIKSLINIŲ PROFESIONALŲ GRUPIŲ ATSTOVAMS.** Įvairių veiklų – dirbtuvių, renginių, mokymų – organizavimas, kurių tikslas pritraukti tikslinių profesionalų grupių dėmesį bei didinti jų atstovų informuotumą apie SSKT. Įvairios veiklos suteikia galimybę išbandyti bei sužinoti apie SSKT pritaikymo galimybes įvairiose srityse, tokiose kaip pvz. švietimas, turizmas.

**5. DIEGIAMI DUOMENŲ VALDYMO STANDARTAI.** Siekiama kultūros institucijų turimą SSKT skelbti bendroje internetinėje svetainėje ar platformoje. Tokios sistemos veikia kaip duomenų archyvas, kuriame galima rasti įvairaus skaitmeninio turinio. Vienijančių platformų tikslas yra vienoje vietoje kaupti ir dalytis SSKT, didinti turinio prieinamumą ir pakartotinio naudojimo galimybę bei gerinti kokybę. Siekiama, kad duomenys būtų pateikiami atviru formatu, metaduomenys būtų tvarkomi vienodai. Tai taip pat svarbu bendradarbiavimui su unifikuotais portalais, tokiais kaip *Europeana*. Bendradarbiavimą su užsienio unifikuotais portalais trikdo nacionalinių sistemų nesuderinamumas ir skirtingi standartai, todėl tai vienintelis bendradarbiavimo minusas ir trikdys, kurį įvardijo respondentai. Tokio trikdžio pašalinimas įgalintų bendradarbiavimą su unifikuotais portalais.

**6. CENTRALIZUOTI AUTORIŲ TEISIŲ SPRENDIMAI.** Danijoje veikia *Copydan* organizacija skirta autorių teisių tvarkymui. *Copydan* atstovai padeda įvairioms įstaigoms viešinant ir kopijuojant kitų autorių medžiagą. Tokios organizacijos tikslas – užtikrinti, jog turinio platinimas vyktų teisėtai. Be to, organizacija bendradarbiauja su autoriais, autorių asociacijomis ar kitais autorių teisių valdytojais, siekiant gauti sutikimus, jog SSKT taptų viešai arba dalinai prieinamu (pavyzdžiui, tik mokymosi tikslais).

**7. KULTŪROS ĮSTAIGŲ DARBUOTOJŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMAS.** Lenkijoje susiduriama su nepakankamu kvalifikuotų darbuotojų kiekiu bei žinių trūkumu, todėl ministerija kartu su šalyje veikiančiais kultūros kolekcijų skaitmeninimo kompetencijų centrais rengia mokomojus leidinius, organizuoja kursus apie skaitmeninimą bei autorių teises tam, kad šioje srityje dirbantieji įgytų daugiau žinių ir kompetencijų.

<p><b>Nyderlandai</b></p> 	<p><b>Iššūkiai:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Duomenų standartizavimas</li> <li>• Žmogiškųjų išteklių trūkumas</li> <li>• Skaitmeninio kompetencijų trūkumas (viešinimo, aprašymo)</li> </ul> <p><b>SSKT sistemos privalumai:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Veikia Skaitmeninio paveldo tinklas</li> <li>• Kolektyvinė rinkodara bei sklaida (nuo tyrimų iki bendrų skaitmeninės parodų)</li> <li>• Planuoja vieną SSKT sistemą</li> </ul>	<p> <b>Diejami duomenų valdymo standartai</b></p> <p> <b>Konsoliduota rinkodara, sklaida (SSKT valdytojų tinklas užtikrina rinkodaros paslaugas, tinklo nariams, organizuojamos bendros skaitmeninės parodos)</b></p> <p> <b>Turinio pritaikymas žmonėms su negalia</b></p>
<p><b>Lenkija</b></p> 	<p><b>Iššūkiai:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Finansavimo trūkumas</li> <li>• Skaitmeninio kompetencijų trūkumas (viešinimo, aprašymo)</li> </ul> <p><b>SSKT sistemos privalumai:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Organizuojamos dirbtuvės tikslinių grupių atstovams (švietimo ir mokslo darbuotojai / bendruomenė)</li> <li>• Kuria vieną SSKT portalą (siekiama didinti prieinamumą, kokybę)</li> </ul>	<p> <b>Mokymai, dirbtuvės tikslinių profesionalų grupių atstovams</b></p> <p> <b>Turinio pritaikymas žmonėms su negalia</b></p>
<p><b>Danija</b></p> 	<p><b>Iššūkiai:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Žmogiškųjų išteklių trūkumas</li> <li>• Duomenų standartizavimas</li> </ul> <p><b>SSKT sistema:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Viešinamas socialiniuose tinkluose</li> <li>• Vienas SSKT portalas (bet ne visos institucijos prisijungusios)</li> <li>• Interneto išteklių archyvavimas</li> <li>• Veikia <i>Copydan</i> organizacija, kuri centralizuotai sprendžia autorių teisių įsigijimo klausimus</li> </ul>	<p> <b>Socialinių tinklų panaudojimas SSKT sklaidai</b></p> <p> <b>Centralizuoti autorių teisių sprendimai (kolektyvinis teisių įsigijimas)</b></p> <p> <b>Kultūros įstaigų darbuotojų kvalifikacijos kėlimas</b></p> <p> <b>Turinio pritaikymas žmonėms su negalia</b></p>

1 paveikslas. Užsienio šalių analizės valstybių ir išskirtų gerųjų praktikų apibendrinimas

Šaltinis: sudaryta Vertintojo

Vertinimo apimtyje atlikta unifikuotų portalų<sup>2</sup> tinklaveikos, sąsajumo ir sąveikumo su Lietuvos kultūros išteklių sistemomis galimybių analizė leido nustatyti unifikuotų portalų tinklaveikos, sąsajumo ir sąveikumo galimybes:

1. Nustatyti 2 portalai, su kuriais šiuo metu bendradarbiauja Lietuvos kultūros išteklių valdytojai – *Europeana* ir *Archives Portal Europe*. Bendradarbiavimas su *Europeana* vyksta per LNB, kuri yra *Europeana* agregatorius Lietuvai, o su *Archives Portal Europe* bendradarbiauja 2 Lietuvos archyvai.
2. Nustatyta bendradarbiavimo nauda – platesnės auditorijos pasiekimas, kas lemia potencialiai didesnį vartotojų skaičių, gaunamas papildomas grįžtamasis ryšis, vyksta bendri kvalifikacijos kėlimo mokymai skirti kultūros skaitmeninio srities profesionalams. Įvykdžius kultūros išteklių valdytojų apklausą nustatyta, kad 56 proc. Lietuvos kultūros išteklių valdytojų nebendradarbiauja su unifikuotais portalais, tačiau tik 5 proc. jų nebendradarbiauja, nes nemato naudos.
3. Didžioji dalis su unifikuotais portalais nebendradarbiaujančių įstaigų tai daro todėl, kad neturi tinkamo SSKT bei žmogiškųjų išteklių ir technologinių apribojimų.
4. Vykdamas interviu programą nustatyta, kad bendradarbiavimo sąnaudų didžiąja dalimi priklauso nuo duomenų pateikimo / perdavimo sąsajų automatizavimo ir techninių / kokybinių reikalavimų atitikimo. Tais atvejais, kai yra įdiegiamas automatizuotas duomenų pateikimas / perdavimas į unifikuotus portalus, įstaigos iš esmės nepatiria reikšmingų su bendradarbiavimu susijusių sąnaudų. Atvejais, kai tokios sąsajos nėra, bendradarbiavimas reikalauja papildomų žmogiškųjų išteklių (papildomas darbo laikas).
5. Vertinama, kad norint plėsti sąsajumą su unifikuotais portalais, reikia diegti automatizuotas duomenų pateikimo / perdavimo sąsajas, kurios sumažintų poreikį darbuotojų darbo laikui, bei vykdyti skaitmeninio veiklą, atsižvelgiant į unifikuotų portalų reikalavimus.

SSKT apimties ir SSKT informacinių sistemų (toliau – IS) inventorizacija ir analizė parodė, kad 10 proc. saugomų kultūros paveldo objektų šiuo metu yra suskaitmeninti (daugiausiai suskaitmenintų objektų yra vizualinio dvimačio tipo), puse suskaitmeninto turinio yra viešai prieinama, dar mažesnė dalis yra paženklinta atvirąja turinio licencija. Be to, anketinė Lietuvos kultūros įstaigų apklausa parodė, jog beveik visos apklaustos įstaigos skaitmenina, o šiek tiek daugiau nei pusė jų kuria skaitmeninį turinį. Nustatyta, kad skleidžiant skaitmeninį turinį ir teikiant el. paslaugas Lietuvoje naudojamos skaitmeninio kultūros paveldo platformos (toliau – SKPP) (pavyzdžiui, ePaveldas, LIMIS, e-Kinas ir t.t.) ir kultūros įstaigų internetiniai tinklapiai, o vartotojų apklausa parodė, kad visos platformos vertinamos teigiamai, esminių skirtumų tarp platformų nenustatyta.

Atliekant interviu programą nustatyti 6 pagrindiniai iššūkiai, kylantys kultūros išteklių valdytojams.

**1. FINANSINIAI IŠŠŪKIAI.** Platformų valdytojai interviu metu išskyrė jiems kylančius finansinius iššūkius. Pirmiausia, sukūrus ar modernizavus sistemą / platformą, nėra skiriama lėšų jos palaikymui ar atnaujinimui, todėl pati įstaiga turi prisiimti šią atsakomybę. Antra, kūrimo ar modernizavimo projektuose nėra skiriama lėšų naujai sukurtos ar atnaujintos platformos viešinimui, kuris padėtų paskleisti žinių bei pritraukti daugiau lankytojų.

**2. ŽMOGIŠKŲJŲ IŠTEKLIŲ IŠŠŪKIAI.** Platformų valdytojai kaip vieną iš iššūkių mini žmogiškųjų išteklių trūkumą, kurie reikalingas platformos priežiūrai, viešinimui ir metaduomenų kūrimui.

**3. TECHNOLOGINIAI IŠŠŪKIAI.** Platformų valdytojai susiduria su infrastruktūros trūkumu (naujesnės ar specialios skaitmeninio įrangos stoka). Pavyzdžiui, užsienio lietuvių filmai yra įrašyti kitokiuose formatuose, kuriems reikalinga speciali įranga, o tokios technikos pasiūla rinkoje nėra didelė.

**4. AUTORIŲ TEISIŲ APRIBOJIMŲ IŠŠŪKIAI.** Ne visi Lietuvoje esantys suskaitmeninti objektai yra viešinami, siekiant užtikrinti autorių turtines teises, kuriomis vadovaujantis, ne visas turimas turinys gali būti publikuojamas ar naudojamas pakartotinai. Kita vertus, turinio viešinimą apriboja ne tik autorių teisės, bet ir institucijų apsisprendimas kažkokio turinio nepublikuoti.

**5. NEPAKANKAMI ĮGŪDŽIAI SKAITMENINIMO SRITYJE.** Platformų valdytojai pastebi, kad atminties institucijoms trūksta žinių skaitmenizuojant objektus bei kuriant jų aprašus (metaduomenis). Dažnai platformos prašo atminties

<sup>2</sup> Vertinimo apimtyje unifikuotas portalas tai vieninga suskaitmeninto ir skaitmeninio kultūros turinio sklaidos sistema, apjungianti skirtingų valstybių suskaitmenintą ir skaitmeninį kultūros turinį. Pirmiausiai nagrinėjami tokie portalai kaip *Europeana*, *Archives Portal Europe*.

institucijų, kad SSKT turinys, įkeliamas į platformas, būtų pateikiamas pagal reikalavimus. Kad atminties institucijos galėtų prisitaikyti prie keliamų reikalavimų, reikalingi nuolatiniai mokymai ir žinių sklaida tarp jų.

**6. VIEŠINIMO IŠŠŪKIAI.** SKPP valdytojai interviu metu išskyrė viešinimo iššūki. Respondentų teigimu, sukūrus ar atnaujinus internetines svetaines trūksta jų viešinimo, o ir informacija apie SSKT galėtų būti skleidžiama daugiau. Viešinimo iššūkiai glaudžiai susiję su finansų ir žmogiškųjų išteklių trūkumu.

Vertinant kultūros turinio skaitmeninimo sąnaudas pastebėta, kad daugiausiai jų reikalauja skaitmeninė (virtuali) paroda bei suskaitmenintas kultūros paveldo objektas. Abiem atvejais reikia žmogiškųjų išteklių skaitmenizuojant, perkeltant kultūros objektus į virtualią erdvę ir pritaikant informaciją vartotojų poreikiams. Priklausomai nuo srities, 1 suskaitmenintam produktui paruošti vidutiniškai reikia 16 val. darbo, 153 Eur.

Siekiant nustatyti SSKT vartotojų poreikius ir lūkesčius, Vertinimo apimtyje atlikta reprezentatyvi nacionalinė Vartotojų apklausa, kurioje dalyvavo 1 109 respondentai. Jos dėka nustatyti šie aspektai:

1. 84 proc. Lietuvos gyventojų naudoja skaitmeninį kultūros turinį internete. SSKT naudojimas priklauso nuo amžiaus – 92 proc. jaunesnio amžiaus žmonių (15–24 m.) naudoja SSKT, o mažiausiai tokio turinio naudoja 65–74 m. amžiaus grupei priskiriami asmenys.
2. Didžiausia dalis SSKT naudojančių gyventojai yra kultūros ir meno tyrėjai, KKI sektoriuje arba kultūros įstaigoje dirbantys asmenys, jaunesnio amžiaus gyventojai ir studentai bei moksleiviai.
3. 71 proc. gyventojų SSKT peržiūri svetainėje jo neparsisiųsdami, 30 proc. parsisiunčia asmeniniam naudojimui. 14 proc. gyventojų turinį parsisiunčia ar pakartotinai naudoja ne komerciniais tikslais (6 proc. tai daro prieš tai modifikuodami). Komerciniais tikslais turinį pakartotinai naudoja 3 proc. gyventojų (1 proc. tai daro komerciniais tikslais).
4. Tarp tų, kurie naudojami SSKT, daugiau nei pusė (68 proc.) nurodė, kad tarp jų naudojamo SSKT mažiau nei pusė – lietuviškas turinys. Pastebimas skirtumas tarp amžiaus grupių: vyresni gyventojai didžiąja dalimi vartoja lietuvišką turinį.
5. Daugiau nei pusė SSKT besinaudojančių respondentų bent kartą per savaitę naudojami SSKT pramogų tikslais, beveik ketvirtadalis tai daro kasdien. Rečiausiai SSKT naudojamas tyrimų ir profesiniais edukaciniais tikslais, kas yra prognozuotina, turint omeny, kad tokiais tikslais turinys dažniausiai yra naudojamas nedaugelio profesijų (mokytojai, dėstytojai, tyrėjai ir pan.) atstovų, kurių bendras kiekis populiacijoje nėra didelis.
6. 55 proc. gyventojų yra linkę bent kartais sumokėti už kultūros turinį (29 proc. – niekada, 16 proc. – nesinaudoja SSKT). Sumokėti už turinį yra labiau linkę gyventojai, patenkantys į 25–34 ir 35–44 m. grupę.
7. Pagrindinis SSKT naudojimo tikslas – pramogų (laisvalaikio). Pagrindinis veiksnys, lemiantis SSKT naudojimo pramogų tikslais dažnį, yra amžius. Tarp naudojančių kultūros turinį pramogų tikslais išsiskiria 15–24 m. respondentai, iš kurių 47 proc. kasdien naudoja SSKT pramogų tikslais, o tarp moksleivių šis rodiklis siekia 69 proc.
8. Pagrindinis SSKT formatas – audio ir audiovizualinis turinys (muzika, filmai, radijo laidos, tinklalaidės).
9. Pagrindinis SSKT paieškos būdas – paieškos svetainės: 75 proc. respondentų sutiko, kad tokiu būdu įprastai ieško SSKT. Respondentai nurodė ir kitus būdus SSKT ieškoti, pavyzdžiui, 71 proc. gyventojų įprastai tiesiogiai eina į jiems žinomas interneto svetaines.
10. Pagrindinės SSKT peržiūros platformos (kurios nėra paieškos svetainės) – užsienietiški socialiniai tinklai ir tokios lietuviškos platformos kaip LRT, Delfi ir pan. Pažymėtina, kad visos šios platformos – nemokamos. 4–6 vietas užima mokamos platformos, tokios kaip Spotify, Netflix, Go3. Mažiausiai naudojamos – SKPP, muziejų, bibliotekų, archyvų ir pan. įstaigų svetainės. Mažiausiai žinomos – tarptautinės kultūros paveldo platformos tokios kaip Europeana, WikiArt ir pan.
11. Pagrindiniai SSKT vartotojų lūkesčiai susiję su turinio įdomumu (pritaikomumas pagal interesus, poreikį) ir paieškos paprastumu / patogumu.

Vertinimo metu buvo suorganizuotos keturios grupinės diskusijos su kūrybinių industrijų sektoriaus, kultūros srities, kultūrinio turizmo ir švietimo ir mokslo sektoriaus atstovais. Apibendrinant grupinių diskusijų metu suformuotas įžvalgas, pastebėta, kad pagrindiniai veiksniai skatinantys naudoti SSKT turinį yra: turinio viešinimas ir komunikacija, SSKT įtraukimas į ugdymo procesą, vartotojų ugdymas ir edukavimas, dirbtinio intelekto ir „vieno langelio principo“ pritaikymas. Vartotojus skatinant naudoti lietuvišką SSKT, grupinių diskusijų dalyviai taip pat siūlo komunikuoti ir skleisti aiškią informaciją, populiarinti ir didinti SSKT prieinamumą ir patogumą. Būdai, kuriais

grupinių diskusijų dalyviai siūlo skleisti informaciją apie SSKT, yra viešinimas, įtraukimas į ugdymo procesą, turinio personalizavimas ir komunikacinių žinučių aktualizavimas.

Apibendrinant atliktą Vartotojų apklausą ir remiantis grupinių diskusijų rezultatais formuojami 3 vartotojų portretai (tipinio, vyresnio amžiaus, švietimo darbuotojo).



2 paveikslas. Kultūros turinio vartotojo internete profiliai

Šaltinis: sudaryta Vertintojo, remiantis Vartotojų apklausa ir grupinėmis diskusijomis

Atsižvelgiant į prieš tai aprašytus vartotojų profilius, formuluojamos įžvalgos dėl į vartotojus orientuotos SSKT sklaidos:

- SSKT turėtų būti **skleidžiamas ir viešinamas socialiniuose tinkluose** – įrašas socialiniame tinkle turėtų įtraukiančiai ir aktualiai pristatyti tematiškai atrinktą SSKT, prie įrašo turėtų būti pateikiama nuoroda į SKPP arba kitą SSKT portalą, kur SSKT yra talpinamas;
- **SSKT paieškos nustatymai** (angl. *Search engine optimization, SEO*) turėtų būti rengiami profesionaliai, atsižvelgiant į tai, kad didžioji dalis gyventojų kultūros turinio internete **ieško per paieškos svetaines, tokias kaip Google**.
- Patraukliausias SSKT formatas – **audio ir audiovizualinis** – turėtų būti prioretizuojamas, vykdant SSKT sklaidą. Toks turinys leidžia pritraukti didesnės vartotojų dalies dėmesį.
- Pagrindinis SSKT naudojimosi tikslas – **pramogų ir mokymosi tikslais**. Atitinkamai, sklaidai atrinktas turinys turėtų būti patrauklus kaip pramoga arba kaip medžiaga mokymuisi.
- Bendradarbiavimas su švietimo sistemos atstovais pristatant SSKT ir SKPP galimybes bei ugdymo procesui pritaikytą SSKT kolekcijų kūrimas leistų padidinti SSKT pritaikomumą.

Vadovaujantis atlikta analize, buvo parengtos gairės 2021–2027 m. ES fondų investicijų programavimo laikotarpiui, kurias sudaro 12 rekomendacijų, suskirstytų į 4 grupes. 1–3 grupių rekomendacijos yra nukreiptos į skaitmeninimo sistemos tobulinimą, 4 grupės rekomendacijos yra nukreiptos į vartotojų lūkesčių ir poreikių patenkinimą (žr. 2 paveikslą toliau).



3 paveikslas. Rekomendacijos ir jų vidinė logika

Šaltinis: sudaryta Vertintojo

**1.1. REKOMENDUOJAMA PARENGTI NACIONALINĮ KULTŪROS SKAITMENINIMO PLANAVIMO DOKUMENTĄ (GAIRES) |** Nacionaliniame kultūros skaitmeninimo planavimo dokumente, atsižvelgiant į nacionalinį ir ES reglamentavimą, turėtų būti nustatyti a) skirtingų institucijų sąveikos ir veiklos koordinacijos mechanizmai plėtojant, atnaujinant, skleidžiant ir saugant skaitmeninį ir suskaitmenintą kultūros turinį; b) skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio, metaduomenų ir aprašymų standartai; c) priemonės skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio skatinimui ir viešinimui; d) prioritetai vykdant skaitmeninimo veiklą. Nustatant šiuos prioritetus, standartus bei reikalingas priemones, rekomenduojama atsižvelgti į kitas šio Vertinimo rekomendacijas.

**2.1. REKOMENDUOJAMA NUSTATYTI VIENODUS STANDARTUS PLĖTOJANT SKAITMENINĮ IR SUSKAITMENINTĄ KULTŪROS TURINĮ |** Siūloma nustatyti vienodus standartus (skaitmeninimui, raiškai, duomenų formatams bei metaduomenų aprašymui) Lietuvoje veikiančioms kultūros įstaigoms. Tokių standartų nustatymas įgalina didesnę bendradarbiavimą tarp nacionalinių įstaigų. Lietuviško skaitmeninio turinio platformose nedalyvaujančios Lietuvos kultūros įstaigos savo skaitmeninį turinį ruošia pagal sau tinkamus standartus, tačiau, nusprendus įsitraukti į platformų veiklą ir ten viešinti savo turimą skaitmeninį turinį, dėl kylančių iššūkių turinį tenka ruošti iš naujo. Todėl parengus vienodus standartus, į skaitmeninimo veiklą naujai įsitraukiančios ar skaitmeninimo veiklą pradedančios įstaigos galėtų jais remdamosi ruošti savo turinį.

Nuo standartų nustatymo ir laikymosi priklauso kitų vertinimo rekomendacijų įgyvendinamumas – pirmiausiai susijusių su skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio sklaida, nes, taikant skirtingus standartus, didėja bendradarbiavimo projektų, tokių kaip kuruojamos tematinės virtualios parodos, sukūrimo sąnaudos.

**3.1. REKOMENDUOJAMA KOORDINUOTAI VYKDYTI SKAITMENINIO IR SUSKAITMENINTO KULTŪROS TURINIO SKLAIDĄ, ATSIŽVELGIANT Į VARTOTOJŲ POREIKIUS |** Norint pasiekti geresnių skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio sklaidos rezultatų – pritraukti daugiau vartotojų – reikia vykdyti aktyvią rinkodarą, nuolat stebėti praktinę sklaidos patirtį, profesionaliai ruošti skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio sklaidos medžiagą, pritaikyti ją prie vartotojų grupių ar tendencijų. Toks rinkodaros ir komunikacijos darbas turėtų būti vykdomas profesionaliai ir sistemingai, kas įgalintų tikslesnę didesnio vartotojų skaičiaus pritraukimą. Siekiant konsoliduotai valdyti finansinius



ir žmogiškuosius resursus, siūloma plėtoti skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio sklaidos ir rinkodaros kompetencijas koordinuotai.

**3.2. REKOMENDUOJAMA ORGANIZUOTI SKAITMENINIO KURUOJAMO TURINIO TEMATINES PARODAS** | Siūloma koordinuota skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio sklaida, kuriant skaitmeninius produktus. Skaitmenines tematines parodas sudarytų skirtingų kultūros įstaigų saugomas turinys, kuris būtų apjungiamas formuojant pilnavertį tematinį pagrindą grindžiamą ekspozicinį pasakojimą. Profesionaliai rengiant skaitmenines parodas rekomenduojama prisiderinti prie aktualijų, taip padidinant vartotojų susidomėjimą. Tokios kuruojamo turinio virtualios tematinės parodos leidžia pritraukti daugiau lankytojų dėl platesnio spektro turinio ir tematinio aktualumo. Kiekvienas skaitmeninis ir suskaitmenintas kultūros objektas, panaudotas virtualioje parodoje, galėtų turėti nuorodą į atitinkamos kultūros įstaigos internetinį puslapį, tokiu būdu didinant kiekvienos atskiros kultūros įstaigos žinomumą per bendras virtualias tematines parodas.

**3.3. REKOMENDUOJAMA ATLIKTI TYRIMĄ DĖL IŠŠŪKIŲ, SUSIJUSIŲ SU INFORMACIJOS ATVIRUMU, SPRENDIMO** | Nustatyta, kad su autorinėmis teisėmis susiję iššūkiai kyla daugeliui kultūros išteklių valdytojų, siekiant atverti kuo daugiau aktualaus turinio vartotojams. Dėl autorinių teisių apsaugos kylančios administracinės naštos dalis aktualaus skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio yra viešai neprieinama vartotojams. Pažymėtina, kad iššūkis nėra susijęs su pačia autorinių teisių koncepcija ar jos teisiniu reguliavimu, bet su administracine įgyvendinimo dalimi, žvelgiant iš kultūros įstaigų, kurios siekia turinį atverti vartotojams ar jų grupėms, perspektyvos. Rekomenduojama su autorinėmis teisėmis susijusius iššūkius spręsti koordinuotai. Vienas iš galimų sprendimo būdų galėtų būti Danijos (paskirta institucija aktyviai bendradarbiauja su autoriais, autorių organizacijomis, kitais autorinių teisių valdytojais, siekiant gauti leidimus pilnai arba dalinai atverti skaitmeninį ir suskaitmenintą kultūros turinį visuomenei) pavyzdžio pritaikymas. Centralizuota, šioje veikloje besispecializuojanti įstaiga turėtų reikiamas žinias ir kompetencijas, reikalingas efektyviai vykdyti tokio pobūdžio veiklą. Grupinių diskusijų metu taip pat buvo suformuluotas papildomas pasiūlymas: tais atvejais, kai autoriai sutinka atverti turinį tik daliai visuomenės (pavyzdžiui, tik studentams mokymosi tikslais), diegti skaitmeninės kultūros pasą, skirtą tam tikrai vartotojų grupei (pvz., švietimo, turizmo srities darbuotojams, mokiniais ir pan.). Atsižvelgiant į tai, rekomenduojama detaliai išanalizuoti autorinių teisių taikymo galimybes (atliekant specializuota tyrimą, studiją), siekiant atverti kuo daugiau kultūros turinio vartotojams.

**4.1. REKOMENDUOJAMA PLAČIAU TAIKYTI REDAKCINĮ POŽIŪRĮ Į TURINIO PRISTATYMĄ PLAČIAJAI AUDITORIJAI** | Vykdamas skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio sklaidą, nutaikytą į plačiąją auditoriją, norint pasiekti geresnių sklaidos rezultatų (didesnio peržiūrų skaičiaus), reikalinga specifiškai ruošti sklaidos medžiagą. Sklaidai paruošta medžiaga turėtų būti sudaryta tematiškai, turinys atrinktas atsižvelgiant į aktualijas bei tendencijas, taip kuriant istoriją / pasakojimą.

**4.2. REKOMENDUOJAMA PLAČIAU VIEŠINTI SKAITMENINĮ IR SUSKAITMENINTĄ KULTŪROS TURINĮ PER SOCIALINIUS TINKLUS** | Atliekant vartotojų apklausą nustatyta, kad vienos iš pagrindinių tipinio vartotojo kultūros turinio paieškos ir peržiūros platformų yra socialiniai tinklai. Taigi, siekiant pritraukti didesnį vartotojų susidomėjimą reikalingas sistemingas sklaidos per socialinius tinklus vykdymas. Šios rekomendacijos įgyvendinimas turi būti derinamas kartu su 4.1 rekomendacija.

**4.3. REKOMENDUOJAMA PRIORITIZUOTI AUDIO IR AUDIOVIZUALINĮ TURINĮ VIEŠINIMUI** | Atsižvelgiant į tipinio vartotojo profilį, siūloma skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio sklaidai pirmiausiai pasirinkti audio ir audiovizualinio formato turinį. Pažymėtina, kad tai nereiškia, kad tik tokio turinio plėtojimas turėtų būti vykdomas – tai turėtų būti laikoma įrankiu padėsiančiu pritraukti daugiau turinio vartotojų atkreipiant dėmesį, sudominant.

**4.4. REKOMENDUOJAMA TAIKYTI INTERAKTYVIAS IR ĮTRAUKIANČIAS TURINIO PATEIKIMO FORMAS** | Interaktyvios ir įtraukiančios (angl. *immersive*) turinio formos leidžia turinį pateikti pramogine forma, rekomenduojama pasitelkti inovatyvias technologijas, dirbtinio intelekto ir kitus modernius sprendinius. Vartotojų tyrimas rodo, kad didžioji dalis gyventojų skaitmeniniu ir suskaitmenintu kultūros turiniu naudojami būtent pramogų tikslais, populiariausias – audiovizualinis turinys, todėl interaktyvus ir įtraukiantis turinio pateikimas leidžia tikėtis didesnio gyventojų dėmesio.

**4.5. REKOMENDUOJAMA UŽTIKINTI UNIVERSALŲ SUSKAITMENINTO KULTŪROS PAVELDO PLATFORMŲ IR KITŲ SKAITMENINIO IR SUSKAITMENINTO KULTŪROS TURINIO PERŽIŪROS PRIEMONIŲ DIZAINĄ** | Universalus dizaino ir turinio prieinamumo

žmonėms su negalia reikalavimų užtikrinimas siekiant, kad visi visuomenės nariai, taip pat ir turintys specialiųjų poreikių, turėtų galimybę prieiti, peržiūrėti ir naudoti skaitmeninį ir suskaitmenintą kultūros turinį ir su tuo susijusias el. paslaugas.

**4.6. REKOMENDUOJAMA PARENGTI SKAITMENINIO IR SUSKAITMENINTO KULTŪROS TURINIO KOLEKCIJAS / ĮRANKIUS ŠVIETIMO IR UGDYMO PROCESUI** | Skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio naudojimas mokymosi tikslais yra perspektyvi sritis dėl to, kad tai – santykinai dažnas skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio naudojimo tikslas, jis dominuoja tarp jaunesnių gyventojų, kurių didesnė dalis naudojasi skaitmeniniu ir suskaitmenintu kultūros turiniu. Grupinių diskusijų metu akcentuota, kad ugdymo procesui būtina parengti atskiras kolekcijas, skirtas švietimo sistemai. Tokias kolekcijas reikėtų suderinti su ugdymo programomis. Dėl turinio pritaikymo ugdymo programoms galimybių reikalingas bendradarbiavimas tarp skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio valdytojų ir švietimo, mokslo ir sporto ministerijos bei mokyklų.

**4.7. REKOMENDUOJAMA PERIODIŠKAI ORGANIZUOTI INTEGRUOTUS MOKYMUS ARBA DIRBTUVES TIKSLINĖMS PROFESIONALŲ GRUPĖMS** | Atskiroms tikslinėms grupėms verta rengti dirbtuves (*workshop* arba *hackaton* formatu), siekiant pademonstruoti skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio potencialą ar įtraukti pvz., į švietimui skirtų kolekcijų rengimą. Tarp tikslinių grupių galima išskirti švietimo įstaigų darbuotojus, kultūros ir kūrybinių industrijų sektorių, kultūros ir turizmo sektorių atstovus. Interaktyvūs mokymų formatai leidžia geriau prisitaikyti prie tikslinių grupių praktinių poreikių, ne tik mokyti, bet ir kurti naują turinį. Papildoma nauda susijusi su tuo, kad šioms tikslinėms grupėms geriau susipažįstant su skaitmeniniu ir suskaitmenintu kultūros turiniu, organiškai didėja bendras žinojimas apie tokį turinį ir jo galimybes.

Taip pat ši rekomendacija nukreipta ir į kultūros sektoriuje dirbančių specialistų nuolatinį kompetencijų tobulinimą, tokiose srityse kaip modernios technologijos, pažangus skaitmeninimas, dirbtinio intelekto pritaikymas ir naudojimas, duomenų valdymas ir analizė.

Vertinama, kad pilnam rekomendacijų įgyvendinimui reikia bent 24 mln. Eur vienkartinių investicijų ir mažiausiai 798,6 tūkst. Eur kasmetinių sąnaudų (darant prielaidą, kad būtų pasamdyti 3 rinkodaros / turinio paruošimo specialistai ir būtų kuriama 1 interaktyvaus ir įtraukiančio SSKT pateikimo el. paslaugą per metus, būtų organizuojama 10 integruotų mokymų / dirbtuvių).